

ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті визначено поняття “адміністративна форма діяльності недержавного пенсійного фонду” та охарактеризовано форми його діяльності; розглянуто класифікації адміністративних форм діяльності та запропоновано авторську класифікацію адміністративних форм діяльності недержавних пенсійних фондів.

Ключові слова: форми діяльності, недержавні пенсійні фонди, адміністративне право, правові й організаційні форми.

I. Вступ

Дотримання адміністративно-правових повноважень у сфері недержавного пенсійного забезпечення здійснюється недержавними пенсійними фондами у відповідних формах. Різноманітність таких форм зумовлена широким колом функцій, які реалізуються недержавними пенсійними фондами (далі – НПФ) у відповідних напрямках своєї діяльності. Для підвищення ефективності недержавного пенсійного забезпечення існує потреба в удосконаленні існуючих і утворенні альтернативних адміністративних форм діяльності НПФ.

Окремі питання діяльності недержавних пенсійних фондів вивчалися українськими й зарубіжними вченими, зокрема: А. Бахмач, І. Васькович, В. Геєць, В. Грушко, Т. Кір'ян, Е. Лібанова, І. Ломанов, А. Нечай, В. Новіков, О. Палій, В. Понікаров, В. Яценко та ін. Проте сучасні форми діяльності недержавних пенсійних фондів є малодослідженими, що зумовлює актуальність статті.

II. Постановка завдання

Метою статті є визначення адміністративно-правового аспекту форм діяльності недержавних пенсійних фондів. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: визначити поняття “адміністративна форма діяльності недержавного пенсійного фонду”; охарактеризувати форми діяльності недержавних пенсійних фондів; розглянути класифікації адміністративних форм діяльності й запропонувати авторську класифікацію адміністративних форм діяльності недержавних пенсійних фондів.

III. Результати

Підвищити рівень пенсійного забезпечення населення покликані недержавні пенсійні фонди, розвитку яких приділено чимало уваги [1, с. 98]. Однак, якщо в професійних колах дійсно значну увагу приділено недержавному пенсійному забезпеченню, то на практиці органи державної влади ухиляються від сприяння їх організації та розвитку.

Зокрема, існують проблеми нормотворчого, організаційного й економічного характеру, від вирішення яких певною мірою залежить, чи будуть українські пенсіонери мати належне пенсійне забезпечення в майбутньому.

Вважаємо за необхідне дати опис, критичну оцінку та рекомендації з питання форм діяльності НПФ у системі недержавного пенсійного забезпечення.

Значну роль у функціонуванні й розвитку недержавних пенсійних фондів відіграють форми їх діяльності. Вони є не тільки елементом механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності вказаних суб'єктів, а й зовнішнім вираженням всієї діяльності НПФ. Адміністративні форми діяльності недержавних пенсійних фондів відображають дії останніх по залученню вкладників, управлінню внесками, здійсненню пенсійних виплат тощо.

Ю. М. Старилов визначає форму управління як зовнішнє вираження змісту управління, межі конкретних управлінських дій [2, с. 305]. Управлінський вплив у діяльності недержавних пенсійних фондів має дві складові: внутрішню та зовнішню. Внутрішня характеризує діяльність НПФ так би мовити зсередини, тобто здійснення керівництва органами управління НПФ. У свою чергу, зовнішнє управління проявляється у відносинах із вкладниками тощо.

Таким чином, адміністративну форму діяльності НПФ можна визначити як зовнішнє відображення змісту організаційно-правових та управлінських дій, що реалізуються НПФ, на підставі чого визначаються особливості адміністративного впливу НПФ на діяльність та поведінку інших суб'єктів правовідносин.

Недержавні пенсійні фонди створюються за рішенням засновників та не мають на меті одержання прибутку для його подальшого розподілу між засновниками. Недержавне пенсійне забезпечення є виключним видом діяльності для пенсійних фондів. Проведення пенсійними фондами іншої діяльності, не передбаченої вказаним вище

Законом, забороняється. Пенсійний фонд набуває статусу юридичної особи та права на провадження діяльності з недержавного пенсійного забезпечення з моменту його реєстрації в Національній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України та отримання відповідного свідоцтва.

Єдиним органом управління пенсійного фонду є рада пенсійного фонду (рада фонду), що формується в кількості не менше п'яти осіб засновниками фонду. Рада фонду має бути сформована протягом трьох місяців з дня реєстрації недержавного пенсійного фонду. Повноваження ради фонду встановлені Законом та прописуються в статуті фонду [3, с. 54].

Пенсійний фонд для забезпечення своєї діяльності користується послугами осіб, визначених законодавством, на підставі відповідних договорів, які укладаються з цими особами радою фонду.

Пенсійний фонд діє на підставі статуту. Статут пенсійного фонду затверджується засновниками фонду. Зміни до статуту пенсійного фонду вносяться радою цього пенсійного фонду за погодженням з його засновниками.

Інвестиційна декларація пенсійного фонду розробляється і затверджується радою фонду. Інвестиційна декларація визначає інвестиційну політику фонду. В інвестиційній декларації відображено основні напрями інвестування пенсійних активів і обмеження інвестиційної діяльності з пенсійними активами, встановлені в межах загальних вимог і обмежень інвестиційної діяльності, визначених законодавством. Інвестиційна декларація є обов'язковою для застосування особами, що здійснюють управління активами пенсійного фонду та зберігачем.

Згідно із Законом "Про недержавне пенсійне забезпечення", НПФ можуть утворюватися в трьох організаційно-правових формах, зокрема: відкриті пенсійні фонди, корпоративні пенсійні фонди та професійні пенсійні фонди [4].

Отже, організаційно-правова форма утворення НПФ визначає особливості порядку утворення НПФ, засновницький склад, але не зумовлює особливості здійснення адміністративно-правових повноважень та напрями управлінського впливу. Значенням адміністративної форми діяльності НПФ є: 1) безпосередньо впливає на тип управлінських зв'язків між НПФ та іншими суб'єктами, з якими він вступає у правовідносини (яке становище займає НПФ у цих правовідносинах – рівноправне, керівне або зобов'язальне); 2) впливає на наслідки, які тягнуть за собою здійснення управлінських дій НПФ; 3) визначає характер і види адміністративних функцій і повноважень НПФ.

Розглядаючи адміністративні форми діяльності НПФ, варто погодитися з думкою В. Б. Авер'янова, що за значенням наслідків, які виникають у результаті здійснення форм управлінської діяльності, виділяють правові форми управління та організаційні (неправові) форми [5, с. 192]. Для діяльності недержавних пенсійних фондів характерні обидва види форм, у зв'язку з чим розглянемо їх детальніше.

На думку В. М. Горшенєва, ознаками правової форми управління є такі: 1) виражається у здійсненні операцій із нормами права у зв'язку із вирішенням певних юридичних справ; 2) здійснюється уповноваженими органами держави й посадовими особами на користь зацікавлених суб'єктів права; 3) закріплюється у відповідних правових актах – офіційних документах; 4) регулюється процедурно-процесуальними нормами, 5) забезпечується відповідними способами юридичної техніки [6, с. 8]. Крім того, в разі недотримання об'єктом управління велень суб'єкта управління останній може використати примус.

В. К. Колапков відносить до правових форм управління: видання нормативних актів управління, індивідуальних актів управління, актів застосування норм права, адміністративне розпорядництво [7, с. 278].

За визначенням Д. М. Бахрах, неправові форми управлінської діяльності – це такі форми, застосування яких не тягне юридичних наслідків, вони не створюють нових і не змінюють старих адміністративно-правових відносин [8, с. 370]. Неправові форми діяльності недержавних пенсійних фондів загалом ґрунтуються на чинному законодавстві, однак їх зміст відображено у підзаконних нормативних актах, що частіше за все носять локальний характер. Тобто визначення конкретних неправових форм діяльності відноситься до компетенції органів управління НПФ, а їх сутність виражається в спрямованості на організацію внутрішньої діяльності.

Як зауважує Ю. П. Битяк, форма управління – це зовнішній вияв конкретних дій, які здійснюють органи виконавчої влади для реалізації поставлених перед ними завдань. Форми управлінської діяльності прямо чи опосередковано зумовлені тими юридичними приписами, за допомогою яких держава регулює діяльність виконавчої влади. На думку автора, форми закріплюються в Конституції України, законах, положеннях, стандартах, інших нормативно-правових актах. Неправові форми управління не фіксуються так точно, як юридичні форми управлінської діяльності, але як передумови, так і наслідки їх здійснення можуть фіксуватися і юридично [9, с. 132, 137]. За наслідками застосування неправових форм управління можуть складатися різного роду юридичні документи,

зокрема, службові записки, акти, протоколи, переліки та ін. Що стосується передумов їх здійснення, то неправові форми діяльності НПФ часто засновані на розпорядженнях, наказах, постановах та інших видах правових форм управління (юридичних актах).

Деякі науковці до неправових форм також відносять: проведення нарад, обговорень, перевірок, розробка проектів планів, прогнозів, програм, методичних рекомендацій, здійснення заходів щодо підвищення якості та ефективності управлінської праці [10, с. 265].

Отже, класифікація форм діяльності НПФ на правові й неправові носить умовний характер. Всі форми діяльності недержавних пенсійних фондів є тісно пов'язаними та спрямовані на виконання їх мети, завдань і функцій.

Аналіз законодавства у сфері недержавного пенсійного забезпечення дає змогу виділити такі управлінські дії, що реалізуються НПФ у межах правової форми: 1) видача наказів і розпоряджень про кадрові призначення та переміщення працівників, а також спрямованих на вирішення інших кадрових завдань (відрядження, відпуски тощо); 2) затвердження статуту НПФ, визначення основних напрямів діяльності; 3) прийняття наказів про проведення внутрішнього аудиту тощо.

Організаційними (неправовими) управлінськими діями НПФ, згідно із Законом "Про недержавне пенсійне забезпечення", є: 1) укладення договорів про адміністрування пенсійного фонду – з адміністратором, який має ліцензію на провадження діяльності з адміністрування пенсійних фондів; про управління активами пенсійного фонду – з компанією з управління активами або з іншою особою, яка отримала ліцензію на провадження професійної діяльності на фондовому ринку – діяльності з управління активами інституційних інвесторів (діяльності з управління активами); про обслуговування пенсійного фонду зберігачем – із зберігачем [4]; 2) утворення ради НПФ, обрання його голови; 3) організація та проведення засідань ради та інших органів НПФ, заслуховування звітів про діяльність окремих підрозділів і відділів; 4) розробка й затвердження поточних і перспективних планів роботи НПФ; 5) оприлюднення інформації про діяльність НПФ, подання звітів до контролюючих і наглядових органів тощо.

IV. Висновки

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що на сьогодні в Україні фактично існує дві адміністративні форми діяльності НПФ – правові та організаційні (неправові). У зв'язку з цим, у контексті адміністративного реформування системи недержавного пенсійного забезпечення назріває потреба в розширенні цих форм і приведенні їх у відповідність з вимогами сьогодення. Зокрема, доцільно в Законі "Про недержавне

пенсійне забезпечення" передбачити такі адміністративні форми діяльності НПФ, як: 1) укладення адміністративних договорів із державними органами, що реалізують політику в сфері пенсійного забезпечення населення та іншими суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення; 2) участь у законотворчій діяльності: розробка проектів нормативних актів у сфері регулювання системи недержавного пенсійного забезпечення, внесення пропозицій щодо вдосконалення положень відповідних нормативно-правових актів; 3) взаємодія з іншими фінансовими інститутами та громадськими фондами та їх об'єднаннями; 4) міжнародне співробітництво в сфері недержавного пенсійного забезпечення: обмін позитивним досвідом з іншими країнами, проведення спільних нарад і конференцій, присвячених проблемам підвищення ефективності системи недержавного пенсійного забезпечення, підвищення кваліфікації керівників і працівників НПФ в інших державах тощо.

Запропоновані доповнення до чинного законодавства України сприятимуть розширенню сфери діяльності НПФ, зміцненню їх адміністративно-правового статусу та підвищенню ефективності механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності НПФ.

Список використаної літератури

1. Бандур С. І. Система соціального страхування в Україні: сучасний стан та шляхи розвитку / С. І. Бандур, О. О. Кучинська // Зайнятість та ринок праці. Міжвідомчий наук. збірник. – 1999. – Вип. 9. – С. 98–107.
2. Старилов Ю. Н. Курс общего административного права : в 3 т. / Ю. Н. Старилов. – Москва : НОРМА, 2002. – Т. I: История. Наука. Предмет. Нормы. Субъекты. – 728 с.
3. Кабанов В. Негосударственные пенсионные фонды: социально-экономический аспект / В. Кабанов, А. Ткач, К. Фесенко // Финансовые услуги. – 2001. – № 11–12. – С. 52–55.
4. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 47–48. – Ст. 372.
5. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України : в 2 т. : підручник / ред. кол.: В. Б. Авер'янов (голова). – Київ : Юридична думка, 2004. – Т. 1. Загальна частина. – 584 с.
6. Теория юридического процесса / под общ. ред. проф. В. М. Горшенева. – Харьков : Изд-во при Харьков. гос. ун-те издат. объединения "Вища школа", 1983. – 196 с.
7. Колпаков В. К. Адміністративне право України : навч. посіб. / В. К. Колпаков. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 544 с.
8. Бахрах Д. Н. Административное право : учебник / Д. Н. Бахрах, Б. В. Россинский,

- Ю. Н. Стариков. – Москва : Норма, 2005. – 800 с.
9. Адміністративне право України : підручник для юрид. вузів і фак. / Ю. П. Битяк, В. В. Богуцький, В. М. Гаращук та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. – Харків : Право, 2000. – 520 с.
10. Административное право / под ред. А. Е. Лунева. – Москва : Юрид. лит., 1970. – 597 с.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2015.

Ткалич И. А. Формы деятельности негосударственных пенсионных фондов: административно-правовой аспект

В статье сформулировано определение “административная форма деятельности негосударственного пенсионного фонда” и охарактеризованы формы её деятельности; рассмотрено классификации административных форм деятельности и предложено авторскую классификацию административных форм деятельности негосударственных пенсионных фондов.

Ключевые слова: формы деятельности, негосударственные пенсионные фонды, административное право, правовые и организационные формы.

Tkalich I. Forms of Activities of Non-State Pension Funds: Administrative-Legal Aspect

The paper defines and characterizes the term “non-state pension fund administrative form” and proposes the authors approach to classification of non-state pension funds activities, namely: a 1) conclusion of administrative agreements is with public organs that will realize politics in the sphere of the pension system of population and by other subjects of the non-state pension system; 2) participating in legislative activity: development of projects of normative acts in the sphere of adjusting of the system of the non-state pension system, making suggestions in relation to the improvement of positions of corresponding normatively-legal acts; a 3) co-operating is with other financial institutes and public funds and their associations; 4) international cooperation in the sphere of the non-state pension system: exchange positive experience with other countries, realization of general conferences and conferences, sanctified to the problems of increase of efficiency of the system of the non-state pension system, in-plant training of leaders and workers of non-state pension fund in other states and others like that.

Key words: forms of activities, non-state pension funds, administrative law, legal and organizational forms.